

Loopbaanoriëntatie en -begeleiding in de keten

Inzichten en inspiratie uit de Pilot LOB vo-ho →
Onderdeel van Project Stimulering LOB

Voorwoord

In deze brochure zijn de ervaringen van vijf projecten van de pilot LOB vo-ho te lezen. In de vijf projecten hebben bestaande samenwerkingsverbanden uit het voortgezet onderwijs en hoger onderwijs een jaar lang gewerkt aan de ontwikkeling en uitvoer van gezamenlijke Loopbaanoriëntatie en –begeleiding (LOB) activiteiten. Inzichten vanuit de pilot LOB vo-ho worden in deze brochure gepresenteerd en geïllustreerd met praktijkverhalen van betrokken projectleiders, decanen en studie-adviseurs. Met de brochure hopen we andere vo-scholen en ho-instellingen te inspireren samen te werken aan LOB.

De pilot LOB vo-ho is een van de activiteiten die vanuit het project Stimulering LOB van de Vo-raad uitgevoerd wordt. Het doel van dit project is om scholen te stimuleren en handreikingen te bieden om binnen de school meer effectieve LOB vorm te geven. Zo leren leerlingen bewuste keuzes te maken en hun loopbaan te sturen. Intensieve samenwerking met het vervolgonderwijs is hierbij een belangrijk onderdeel. Voor meer informatie over het project Stimulering LOB: www.lob-vo.nl.

Op deze site is ook het LOB kwaliteitstraject terug te vinden. Dit kwaliteitstraject is opgebouwd uit 7 stappen die scholen houvast en inspiratie bieden om binnen de school LOB te verbeteren. Van visie naar implementatie tot borgen komen aan de orde. Een belangrijke eerste stap in dit traject is de LOB scan. De scan is onderverdeeld in vier pijlers: 'Visie & Beleid', 'Oriëntatie & begeleiding', 'Organisatie' en 'Samenwerking'. Zie pagina 14 voor meer achtergrondinformatie over de LOB scan en de website www.lob-vo.nl

Project Stimulering LOB
Juli 2012

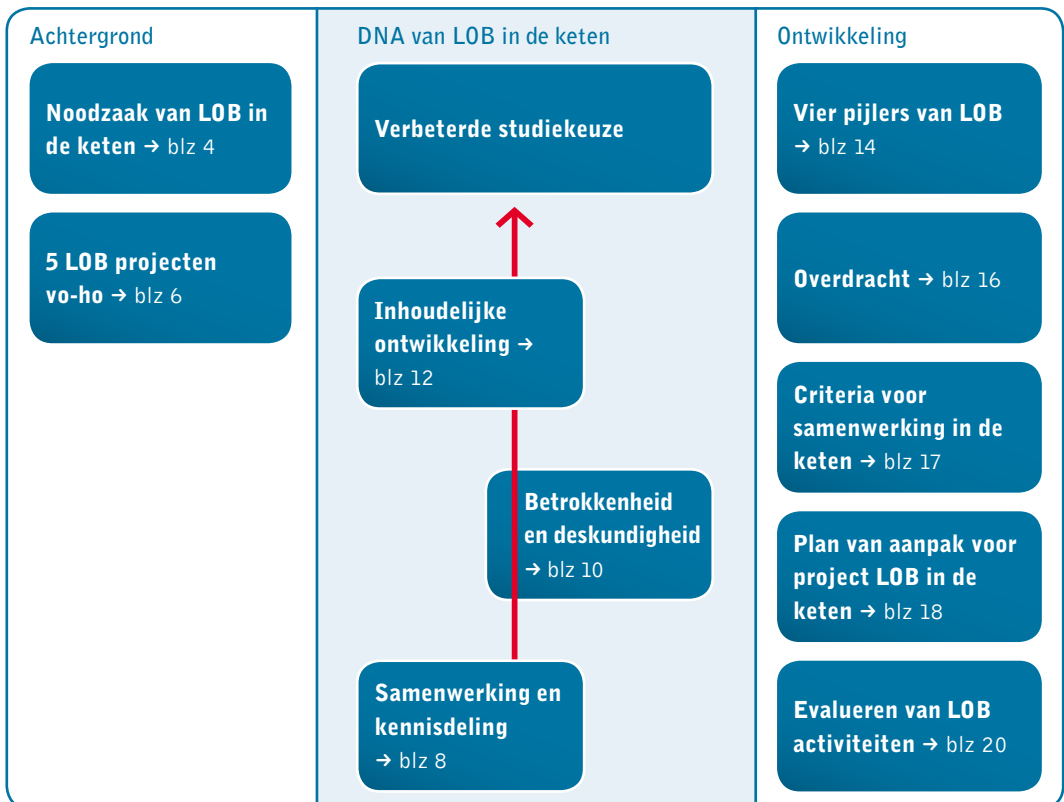
Inhoud

Voorwoord	3
Inhoud	5
Opbouw brochure	7
Noodzaak van LOB in de keten	9
Kennismaken met de vijf projecten	11
Het DNA van LOB in de keten	15
Overdracht	23
Succesfactoren voor goede samenwerking vo-ho rond LOB	25
Plan van aanpak van gezamenlijke LOB-activiteit	27
Evalueren van LOB-activiteiten in samenwerkingsverbanden vo-ho	31

Opbouw brochure

In deze brochure staat onderstaand schema centraal en vormt in feite de inhoudsopgave van de brochure. De pilot LOB vo-ho was gericht op de samenwerking tussen het voortgezet onderwijs en het vervolgonderwijs ten behoeve van een betere loopbaanoriëntatie en – begeleiding (LOB) van leerlingen. Een bewustere studiekeuze en daarmee het verminderen van studieuitval is daarbij het gevolg. De pilot laat zien dat kernfactoren hierbij zijn: samenwerking en kennisdeling, betrokkenheid en deskundigheid, en inhoudelijke ontwikkeling. Deze drie kernfactoren, het DNA van LOB in de keten, worden in de brochure nader toegelicht. De brochure is bedoeld om andere vo-scholen en ho-instellingen inzichten en inspiratie te brengen voor samenwerking rond LOB in de keten en om samen te werken aan LOB. Ervaringen en resultaten van de pilot kunnen daarbij helpen. De informatie, samengevat aan de rechterkant van het schema, kunnen gebruikt worden als hulpmiddel. Om de informatie in deze brochure te kunnen plaatsen en begrijpen, start de brochure met een korte achtergrondschets van LOB en de vijf projecten van de pilot LOB vo-ho.

Noodzaak van LOB in de keten

In het hoger onderwijs blijkt na twee jaar 22% van de studenten HBO uit te vallen en rond 13 % van de wo-studenten te stoppen met de studie of over te stappen naar een andere opleiding (DUB, 2010). De studie-uitval of het veranderen van studie kan voor een student soms flinke studievertraging betekenen en, met de huidige maatregelen van de overheid, de student veel extra geld kosten. Ook voor opleidingen is het geen wenselijke situatie. Er is immers vanuit de studie-instelling relatief veel in vroegtijdige studieverlaters geïnvesteerd. Daarnaast is het wenselijk om in de opleiding te werken met gemotiveerde (aankomende) studenten wiens talenten benut worden doordat ze op de juiste plek zitten.

Het behoort mede tot de verantwoordelijkheid van het onderwijs om te zorgen voor een betere doorstroming van jongeren tussen onderwijssectoren en uiteindelijk de arbeidsmarkt. In het bestuursakkoord tussen de vo-scholen en het ministerie van OCW wordt de inzet van vo-scholen op LOB als cruciaal omschreven. Maar ook in het bestuursakkoord dat de hbo-instellingen met de minister hebben gesloten, wordt het belang van studievoorlichting en studiekeuzebegeleiding aangegeven. Het voorgezet en hoger onderwijs beseffen dat de kwaliteit van de loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) omhoog moet om het percentage uitvallers terug te dringen. Samenwerking met verschillende onderwijssectoren is hierbij cruciaal.

Volgens onderzoek (ResearchNed, 2009¹) zijn redenen voor studie-uitval onjuiste voorlichting vanuit de ho-instellingen en een ondoordachte studiekeuze van jongeren. De Onderwijsraad hield in haar advies 'Een succesvolle start in het hoger onderwijs' (januari, 2008) een pleidooi voor verbetering van de doorstroom naar het hoger onderwijs door onder andere het voortraject te verbeteren. Het gaat erom leerlingen naar de eigen ontwikkeling te leren kijken: eigen talenten leren ontwikkelen en herkennen, bewuste keuzes leren maken en de eigen loopbaan leren bijsturen. Maar het begeleiden van leerlingen bij de keuze voor het vervolgonderwijs houdt niet op bij de grenzen van de school. Het voortgezet onderwijs en hoger onderwijs hebben samen de verantwoording voor een verbeterde doorstroom en het voorkomen van studie-uitval.

---

1 Warps, J., Hogelinh, L., Pass, J., & Brukx, D. (2009). Studiekeuze en Studiesucces. ResearchNed.

Samenwerking tussen de ketenpartners voortgezet onderwijs en hoger onderwijs leidt tot een meer integrale aanpak en gedeelde LOB-praktijk. Als het ware wordt een doorlopende LOB-lijn gecreëerd.

De vo-scholen en ho-instellingen van de in deze brochure beschreven pilot LOB vo-ho hebben het belang en de mogelijkheden gezien van samenwerking in de keten en gekozen voor een gezamenlijke aanpak van LOB.

Reggesteyn (vo), Die Ene Docent

Het is van belang dat niet ieder op z'n eigen eilandje blijft zitten. Je bent als school er niet alleen verantwoordelijk voor dat leerlingen het eindexamen halen. Je wilt dat leerlingen een succesvolle carrière ingaan als ze van school afgaan. Wil je dat bereiken moet je samenwerken! Het aantal leerlingen dat van studie veranderde, nam in deze regio toe. We trokken ons dat aan als school. Omdat het met name ging om studenten die op het ho hun studiekeuze herzagen was het van belang om ook de ho-instelling erbij te betrekken. Wil je het keuzeproces van leerlingen beter begeleiden moet je samenwerken!

Hogeschool van Amsterdam (ho), De Sterke Schakel

Het is goed wanneer het ho gaat uitstralen dat LOB belangrijk is, dat helpt decanen. Zij moeten werken met pubers die vaak geen zin hebben om over de studiekeuze na te denken. Dat hoort bij de leeftijd. Maar als het ho leerlingen vraagt naar de motivatie voor een studiekeuze, worden ze gedwongen om na te denken.

Kennismaken met de vijf projecten

De dynamische driehoek

Binnen het project 'de dynamische driehoek' wilden de samenwerkende partners de gesprekken in het kader van LOB verbeteren, waardoor leerlingen beter geholpen worden bij het maken van gefundeerde en succesvolle loopbaankeuzes. Zij wilden dit bereiken door middel van professionalisering van betrokkenen rondom LOB. Dit is in de pilot op twee manieren gebeurd:

- 1) Het ontwikkelen van een format voor een beleidsplan LOB voor vo-schoolleiding. Dit format moet er aan bijdragen dat de vo-schoolleiding LOB een structurele plaats kan geven in de afzonderlijke vakken
- 2) Het ontwikkelen en uitvoeren van een trainingsprogramma over het voeren van LOB-gesprekken met leerlingen, voor decanen/mentoren in het vo. De training werd uitgevoerd door de partners van de ho-instellingen.

Samenwerkingsverband: Corderius College Amersfoort / VU: Onderwijscentrum en het Centrum voor Studie en Loopbaan Amsterdam / Helen Parkhurst Almere / Cartesius Lyceum Amsterdam / Hogeschool Inholland Diemen.

Die 'ene' docent

Met het project 'die 'ene' docent' wilden de scholen dat iedere leerling de kans krijgt in contact te komen met 'die ene docent' die inspireert en begeleidt bij het maken van studie- en loopbaankeuzes. Om de dialoog tussen docent en leerling op gang te brengen, is professionalisering nodig van docenten en schoolleiders. Centraal in de pilot stond het ontwikkelen en uitvoeren van scholing voor 15 docenten en 5 schoolleiders. LOB-activiteiten worden verbonden met vakinhoud omdat dit het beste aansluit bij de interesse en competenties van de docenten.

Het project bouwt onder andere voort op ervaringen die in de Economische en Technische richtingen zijn opgedaan met de Masterclass techniek en die is ontwikkeld door Hogeschool Saxion.

Samenwerkingsverband: Deelnemende onderwijsinstellingen in het samenwerkingsverband: Reggesteyn Nijverdall / Twents Carmel College Oldenzaal / OSG Hengelo / Universiteit Twente Enschede / Saxion Enschede / Deventer

De sterke schakel

De samenwerkende partners in dit project constateerden dat er een schakel in de doorlopende leerlijn LOB-SLB (studieloopbaanbegeleiding) ontbrak. Studiekeuze- en intakegesprekken moesten de sterke schakel gaan vormen. Voor de pilot is de aanpak afgebakend tot experimenten met het gebruik van LOB-dossiers in studiekeuzegesprekken in het voortgezet onderwijs en startgesprekken in het hoger onderwijs. Hiertoe werden gespreksleidraden (door)ontwikkeld, gespreksvoerders geschoold, een voorbereidingsopdracht voor leerlingen (op studiekeuzegesprek) ontwikkeld en evaluatieformulieren ontworpen.

Samenwerkingsverband: Don Bosco College Volendam / PSG, Da Vinci College Purmerend / Esprit scholengroep, Berlage Lyceum Amsterdam / Hogeschool van Amsterdam

Warme overdracht van zorgleerlingen

Het doel van het project 'de warme overdracht van zorgleerlingen' is dat leerlingen en studenten beter begeleid worden bij het verkrijgen van een goed beeld van de mogelijkheden voor extra begeleiding op de hogeschool en van de aansluiting tussen hun talenten en beperkingen op de arbeidsmarkt. Om dit te bereiken werkten leerlingen met een functiebeperking of chronische ziekte die overwegen om naar het HBO te gaan mee aan een overdrachtdossier dat door de LOB-begeleider(s) gemaakt werd. Hierin staat belangrijke informatie over de leerling, zijn talenten en zijn beperkingen. Het overdrachtdossier werd tijdens een oriëntatiegesprek op de HBO-instelling ingezet en na studiekeuze vindt een gesprek plaats tussen de leerling, betrokkene van de HBO-instelling en de begeleider/decaan vanuit het voortgezet onderwijs.

Samenwerkingsverband: Dr. Nassau College Assen / Zernike College Haren / Alfa College Groningen / Hanzehogeschool Groningen

Kiezen... moet je doen!

Het project 'Kiezen... moet je doen!' bood leerlingen in het voortgezet onderwijs de gelegenheid om intensieve begeleiding te krijgen van een studiekeuzecoach waarbij zij kennis maken met mogelijk passende opleidingen in het Hoger onderwijs, reflecteren op eigen talenten en interessegebieden en daartussen een match maken. De studiecoaches zijn (geschoolde) studenten van de Universiteit Wageningen. Zij bieden de voorgestelde begeleiding in een intensieve workshop. Er werd ook een structuur ontwikkeld rondom de

workshop. De leerlingen werden begeleid bij de voorbereiding op de workshop door hun mentor. Deze mentor speelt ook een belangrijke rol in het uiteindelijke keuzeproces na de workshop.

Samenwerkingsverband: Ichtus College Veenendaal / Rembrandt College Veenendaal /
Johannus Fontanus College Barneveld / Wageningen University

Voor meer informatie over de projecten kunt u terecht op de
website <http://www.vo-raad.nl/projecten/stimulering-lob/pilot-lob-vo-ho>

Het DNA van LOB in de keten

Bijzonder aan de pilot LOB vo-ho is dat de aanleverende partij en de afnemende partij de handen ineen slaan om te werken aan verbetering van LOB en daarmee aan verbeterde studiekeuze en vermindering van studie-uitval. Dit proces heeft een drietal kernfactoren voor LOB in de keten opgeleverd.

Samenwerking en kennisdeling

Om LOB te verbeteren, ontwikkelen vo en ho gezamenlijk LOB-producten en LOB-activiteiten. Samenwerken in de keten levert intensivering van contacten tussen vo en ho en tussen vo scholen onderling op. Een belangrijk onderdeel van samenwerking is kennis-uitwisseling en kennisdeling. Wanneer vo en ho de handen ineen slaan kan dit LOB een flinke impuls geven.

Samenwerking is niet alleen de essentie van het proces geweest, maar is tegelijkertijd ook een effect. Door de samenwerking is deze verder verstevigd en inhoudelijk verrijkt. Dit wordt door betrokkenen ervaren als een belangrijk resultaat. Het creëert mogelijkheden voor de toekomst. Door de kennisuitwisseling is zicht verkregen op wederzijdse mogelijkheden voor LOB in de instellingen. Hierdoor is een gedeelde praktijk gecreëerd als basis voor een doorlopende LOB-lijn. In deze gedeelde praktijk vindt gezamenlijke ontwikkeling van LOB-activiteiten plaats. Betrokken instellingen zien het belang van samen werken aan LOB vanuit de ketengedachte.

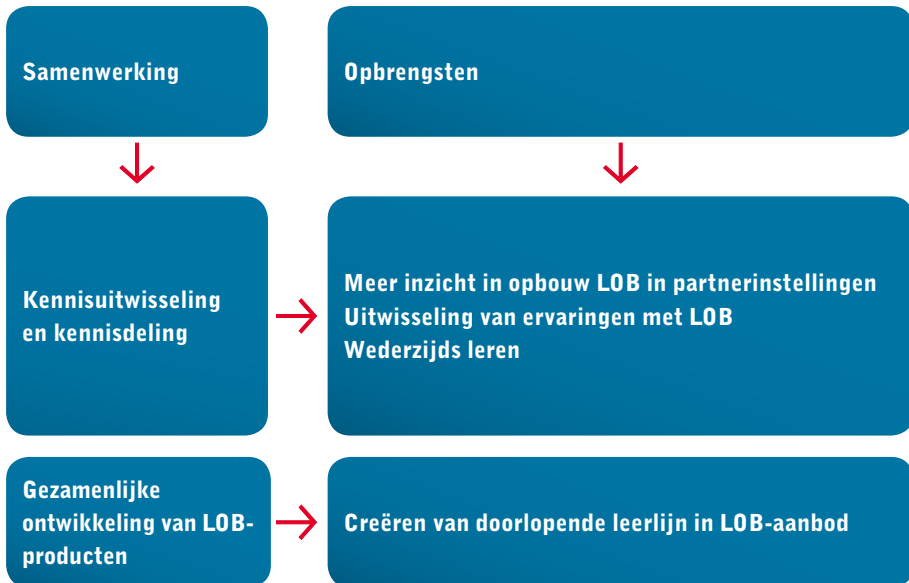
Voorbeeld:

In het project 'De Warme Overdracht' is gewerkt aan een verbetering van de overgang van zorgleerlingen naar het hoger onderwijs. Uitval van zorgleerlingen in het hoger onderwijs komt relatief vaak voor. Door een verbetering van de voorlichting en gesprekvoering met zorgleerlingen en hun ouders hebben de projectbetrokkenen een doorlopende leerlijn weten te creëren.

Dr. Nassau college (vo), Warme overdracht van zorgleerlingen:

De decaan van het vo bespreekt met een leerling: zijn studiekeuze, de begeleiding die een leerling in het vo heeft, wat werkt goed en zou bij voorkeur gecontinueerd moeten worden, de problemen die een student in het ho kan tegenkomen en de gewenste begeleiding in het ho. De uitkomsten van dit gesprek worden weergegeven op het

'doorstroomformulier'. Dit bespreekt de leerling met de ho decaan. Leerlingen en ouders zijn erg blij met deze gesprekken. Wanneer bij aanvang van de studie duidelijke afspraken zijn gemaakt over de begeleiding in het ho, zien ze de overgang met meer vertrouwen tegemoet.

2. Betrokkenheid en deskundigheid

Door in te zetten op het creëren en vergroten van betrokkenheid en deskundigheid wordt de kans op een succesvolle stimulans van LOB in de instellingen vergroot. Daarnaast is betrokkenheid van belang om de plek van LOB-activiteiten te verstevigen in de organisatie. Betrokkenheid is vergroot in de projecten op alle lagen in de vo-scholen, van leerling tot management.

- Op leerlingniveau wordt betrokkenheid vergroot door het inzetten van activiteiten die de leerling stimuleren zich goed voor te bereiden op de te nemen keuze. Hierbij kan gedacht worden aan de inzet van studieadviseurs en studenten. Leerlingen gaan meer serieus aan de slag met LOB. Een leerling uit een van de voorbeeldprojecten merkt op: "Het zet je serieus aan het nadenken over je studiekeuze".
- Door professionalisering van mentoren en decanen raken zij meer overtuigd van het belang van LOB. Mentoren besteden bijvoorbeeld meer aandacht aan de dossiervorming van hun leerlingen en besteden in het mentoruur meer aandacht aan LOB.

- Op managementniveau is in de projecten gewerkt aan het ontwikkelen van een format voor een LOB-beleidsplan en aan het betrekken van de schoolleiding bij de uitwerking en realisatie van LOB-beleid. Met het gevolg dat op managementniveau LOB beter wordt ondersteund waardoor het meer plaats krijgt in de school: *“De samenwerking van de vo-partners heeft geleid tot een goed format voor het LOB-beleidsplan, geënt op de LOB-scan”*. Van schoolleiders wordt verwacht dat zij meewerken aan realisatie van het LOB-beleidsplan bijvoorbeeld door het toekennen van voldoende taakuren.

Een LOB-impuls leidt tevens tot deskundigheidsontwikkeling van LOB-betrokkenen in zowel de vo-scholen als de ho-instellingen. Dit komt enerzijds door kennisdeling bij de uitvoer van het project, anderzijds hebben speciaal ontwikkelde cursussen of masterclasses hieraan bijgedragen:

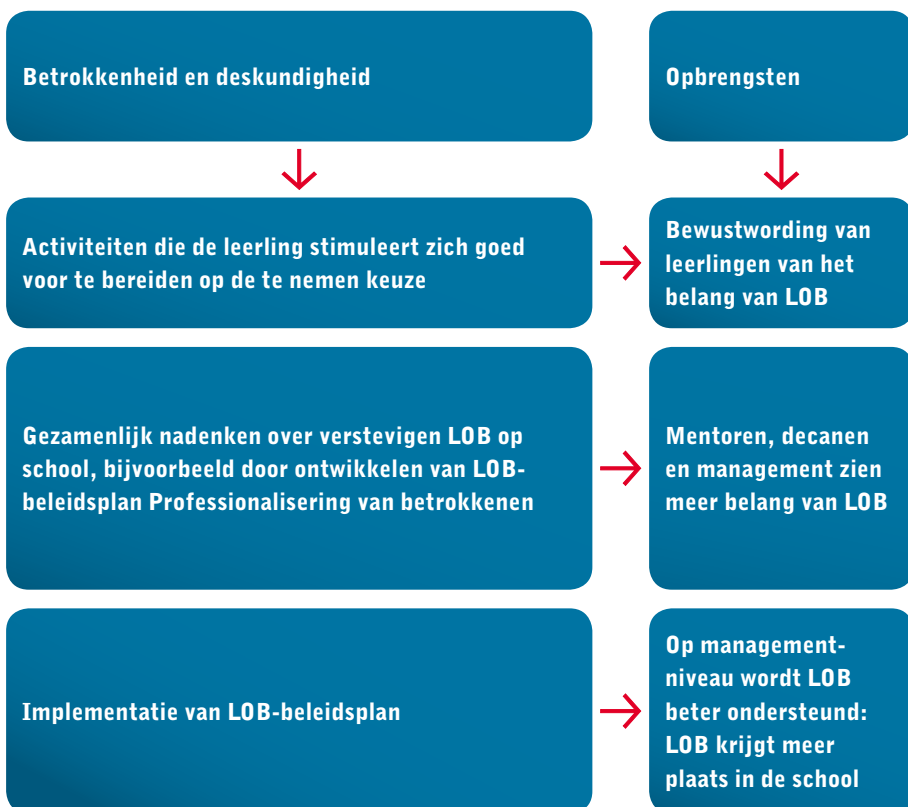
“De realisatie van de mentorencursus door mensen uit het ho heeft gezorgd voor verdere professionalisering van betrokkenen”. Een vo docent: *“Ik heb meer inzicht gekregen in het ho en ik weet nu met welke vragen ik de leerlingen op het juiste spoor voor hun studiekeuze kan brengen.”*

Voorbeeld:

Binnen het project ‘de Dynamische Driehoek’ is een format voor een LOB-beleidsplan ontwikkeld. Dit format is opgebouwd aan de hand van de vier LOB-pijlers zoals beschreven in de LOB-scan. Het biedt een stappenplan dat moet leiden tot uitwerking van de visie en doelen van het LOB-beleid, een praktische uitwerking daarvan en de verdeling van rollen en verantwoordelijkheden. Op één van de scholen van dit project heeft de implementatie van het LOB-beleidsplan ertoe geleid dat in het takenpakket van mentoren meer tijd is vrijgemaakt voor LOB. Leerlingen merken dat LOB meer aandacht krijgt door de mentoren.

Hogeschool Inholland (ho), De Dynamische Driehoek:

Er bestaat door toepassing van dit format LOB-beleidsplan meer duidelijkheid over de rolverdeling en verantwoordelijkheden van de decaan en mentoren. Daarnaast zal er personeelsbeleid gevoerd kunnen worden op LOB-gerelateerde rollen in het takenpakket. Uit de evaluatie van het project onder leerlingen blijkt dat zij ervaren dat er meer aandacht is voor LOB bij mentoren. Er is in een enkel geval ook gewoon meer tijd vrijgemaakt in het jaarplan voor verschillende cohorten. Dat merken leerlingen.

3. Inhoudelijke ontwikkeling

Door de meer intensieve samenwerking worden LOB activiteiten samen opgepakt, (door) ontwikkeld en uitgewerkt. Evaluatie van de projecten laat zien dat ontwikkelde LOB activiteiten worden gewaardeerd door betrokkenen en , volgens betrokkenen, invloed hebben op het studiekeuzeproces. Voorbeelden van producten en activiteiten die de projecten hebben ontwikkeld, zijn:

- Een gezamenlijk uitgewerkt programma voor een workshop of training voor decanen en mentoren;
- Zorgvuldige en warme overdracht protocollen voor zorgleerlingen die vanuit het vo het ho instromen;
- Participatie van studenten in LOB-activiteiten en LOB-begeleiding bij vo-leerlingen;
- Gebruik van LOB-dossier bij studiekeuzegesprekken op ho-instelling ;
- Kwaliteitsimpuls in de LOB -ctiviteiten van de leerlingen, bijvoorbeeld door LOB-opdrachten voor leerlingen;
- Informatieverstrekking aan ouders en leerlingen over mogelijkheden vervolgonderwijs.

In de scholen die mee hebben gedaan heeft een heroriëntering plaatsgevonden van LOB gericht op exploratie(werk- en opleidingsexploratie) naar loopbaangesprekken en studie-begeleiding. Deze blijken een belangrijke impuls te geven aan het keuzeproses van leerlingen. Leerlingen worden zich bewust van het belang van het vroegtijdig starten met het studiekeuze proces.

Activiteiten gericht op mentoren en decanen, zoals trainingen of masterclasses, geven hen inzicht in de wijze waarop in de verschillende sectoren aandacht wordt besteed aan LOB. Verder krijgen ze handvatten aangereikt om leerlingen beter te begeleiden bij hun keuzeproses. Docent ho: *"Wij hebben enorm geleerd van de wijze waarop in het vo aan LOB wordt gewerkt. Wij hebben ons veelal gericht op zakelijke voorlichting zonder daarbij aan te sluiten bij de belevingswereld van de vo-leerling."*

Voorbeelden:

Binnen het project 'De Sterke Schakel' worden studiekeuzegesprekken gevoerd met leerlingen. Uitgangspunt van de gesprekken zijn de LOB-dossiers van leerlingen.

Hogeschool van Amsterdam (ho), de Sterke Schakel:

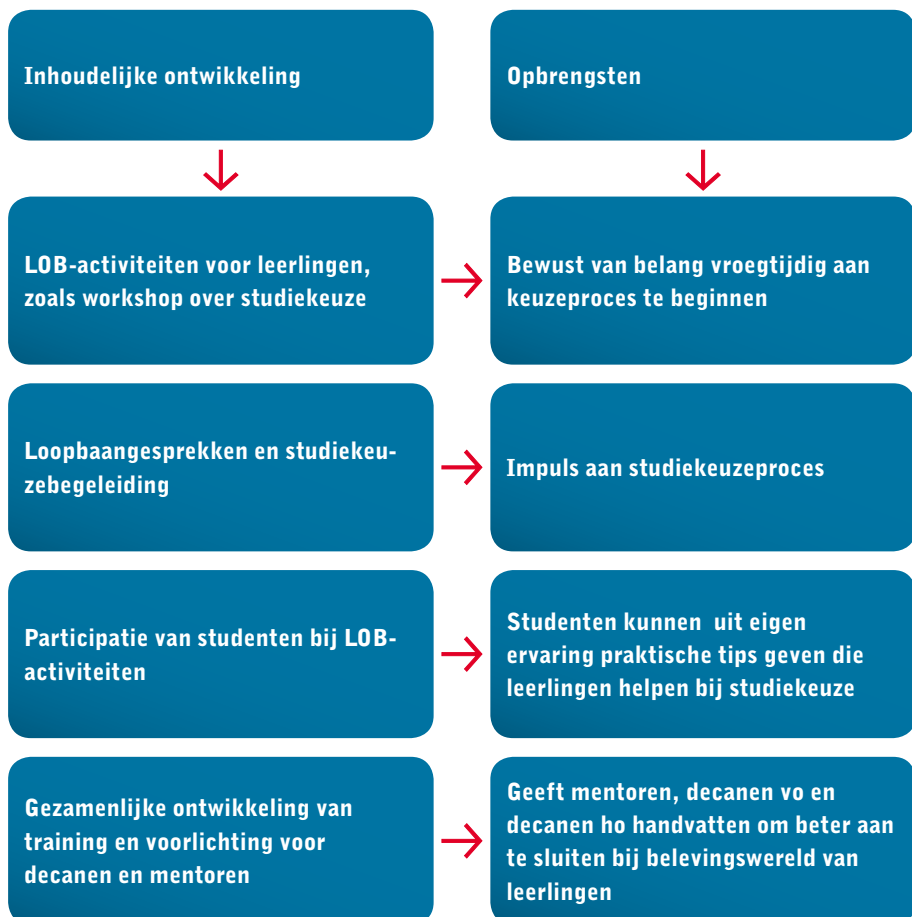
"Het LOB-dossier is geen doel op zich. Het dossier stimuleert leerlingen te reflecteren op de LOB-activiteiten. Het gaat om de activiteiten die een leerling heeft ondernomen. In studiegesprekken vraagt de ho-opleiding naar de activiteiten die een leerling heeft ondernomen en de relatie met de studiekeuze. Hierdoor komt de opleiding meer over een leerling te weten. Ook wordt gevraagd naar verwachtingen van leerlingen, die gelijk kunnen worden bijgesteld wanneer ze niet kloppen."

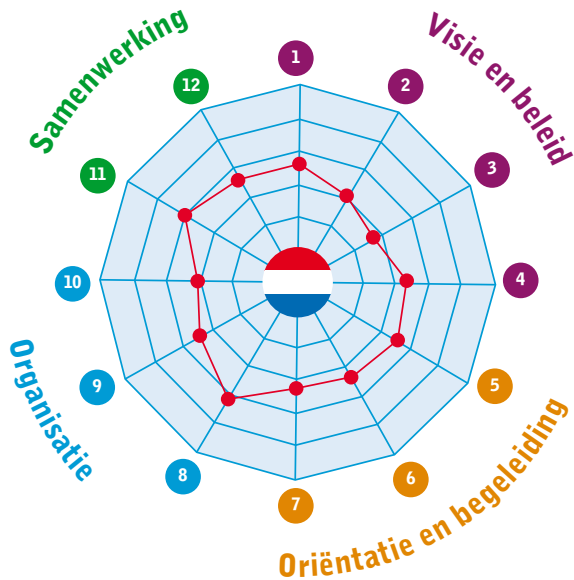
Bij het project 'Kiezen... moet je doen' werd ingezet op intensieve begeleiding van het keuzeproses door studiecoaches in de vorm van een workshop. Tijdens de workshop stonden de volgende vragen centraal 'waar sta ik?', 'welke vragen heb ik?', 'wat past bij mij?', 'wat kun je doen?' en 'welke studie?'. Een groot gedeelte van de leerlingen geeft aan dat de workshop de leerlingen heeft gestimuleerd na te denken over hun studiekeuze.

Verder stimuleert de workshop leerlingen vroegtijdig aan hun keuzeproces te beginnen. "Het is een beetje een "wake up call", dat ik nodig aan het werk moet met mijn studiekeuze", licht een leerling zijn ervaring met de workshop toe. Het contact met studenten ervaren de leerlingen als waardevol. Hierover zegt een leerling: "Wat goed is zijn de ervaringsdeskundigen over studiekeuze die het zelf niet al te lang geleden hebben moeten doen."

Universiteit Wageningen (ho), Kiezen moet je doen:

"Voor de vo-scholen was het werken met studenten, een positieve ervaring. Een student die uit eigen ervaring vertelt dat het belangrijk is om tijdig over studie keuze na te denken, kan leerlingen beter overtuigen om aan de slag te gaan dan een decaan."

Veranderingen in de LOB-situatie op vier pijlers

Samenwerking aan LOB binnen projecten, zoals de projecten LOB vo-ho, leidt tot veranderingen in de LOB-situatie in de school of instelling. De LOB-situatie kunnen vo-scholen zelf in beeld brengen met de LOB-scan. De LOB-scan is opgebouwd uit vier pijlers: 'Visie & Beleid', 'Oriëntatie & begeleiding', 'Organisatie' en 'Samenwerking'. Door het beantwoorden van stellingen wordt een beeld gevormd op de verschillende pijlers (zie de afbeelding). De LOB-scan geeft in één oogopslag de huidige stand van zaken binnen de eigen school. Wanneer u van plan bent te starten met een LOB-project kan de LOB-scan input hiervoor leveren. U vindt de LOB-scan op www.lob-vo.nl. Hier vindt u ook de vervolgstappen vanuit het kwaliteitstraject om binnen de eigen school LOB te verbreden en/of te verbeteren.

Bij de pilot LOB vo-ho is de LOB-monitor gebruikt om de LOB-situatie vooraf en achteraf in kaart te brengen en daarmee de ontwikkeling op LOB-gebied. De LOB-monitor is afgeleid uit de LOB-scan en meet de stand van zaken van LOB in vo-scholen in Nederland. Op basis van de LOB-monitor voor het vo, is voor de pilot LOB vo-ho een monitor gemaakt voor het ho. Hieronder kunt u lezen welke veranderingen op de vier pijlers er school- en instellingsbreed binnen de vijf projecten hebben plaatsgevonden.

Visie en beleid: Aanpassing van de visie en beleid op LOB

Het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en het ontwikkelen van loopbaan-

competenties is vaker een doel van LOB bij de vo-scholen van de projecten. De pilot heeft scholen gestimuleerd het LOB-beleid weer eens tegen het licht te houden.

Reggesteyn (vo), Die Ene Docent:

"De pilot heeft aanzet gegeven om na te denken over wat we aan het doen zijn en wat beter kan. De pilot was een katalysator voor veranderingen ten aanzien van LOB binnen school."

Bij de ho-instellingen is weinig veranderd in de visie; zij zijn vooral gericht op het vergroten van studiesucces, het voorkomen van uitval of switchen en vergroten van het beroepsbeeld. Wel hebben meer ho-instellingen aan het einde van de pilot de eigen visie schriftelijk vastgelegd dan aan het begin van de pilot.

Oriëntatie en begeleiding: Verandering in aanbod van LOB-activiteiten en van taken en rollen van betrokkenen bij LOB

Er is sprake van een toename in loopbaangesprekken en afname van opleidings- en werkexploratie. Binnen het ho is een verschuiving van aanbodgerichte activiteiten naar vraaggestuurde activiteiten te zien. Bij de projecten blijkt dat de rol van de mentoren veranderd is naar een meer inhoudelijke rol, terwijl decanen in vo-scholen een meer coördinerende functie richting hoger onderwijs en bestending van LOB in beleid binnen de eigen instelling hebben gekregen.

Organisatie: Professionalisering van LOB-betrokkenen

Betrokkenen bij LOB hebben beter zicht op (de problematiek) van LOB en de wederzijdse mogelijkheden van begeleiding bij de studiekeuze. Professionalisering op LOB als activiteit lijkt op ho minder aandacht te krijgen dan in vo.

Reggesteyn (vo), Die Ene Docent:

"Uit een evaluatie bleek dat mentoren vonden dat zij over onvoldoende vaardigheden beschikten om goede loopbaangesprekken met leerlingen te voeren. Daarom is in de pilot ingezet op training van gespreksvaardigheden van mentoren. Zij hebben geleerd vragen te stellen die leerlingen helpen bij het keuzeprocess. De training werd verzorgd door de hogeschool. In de toekomst wordt de training wellicht op school verzorgd. Dan kunnen in een korte tijd alle mentoren en decanen worden geschoold."

Samenwerking: Samenwerking vo-ho is verstevigd en inhoudelijk verrijkt.

Samenwerking vo-ho en tussen vo-scholen onderling is verstevigd door het samen ontwikkelen van LOB-activiteiten en kennisdeling.

Overdracht

De LOB-activiteiten die binnen een samenwerkingsverband worden ontwikkeld kunnen op diverse manier een vervolg krijgen. Borging zorgt er enerzijds voor dat ingezette ontwikkelingen een vervolg en een plek in de instellingen krijgen, anderzijds maakt borging langetermijneffecten zichtbaar. Pas na langere tijd is het daadwerkelijke effect op de studiekeuze- en uitval meetbaar wanneer de vo-leerlingen de studie hebben doorlopen.

Binnen samenwerkingsverband kan borging door:

- Activiteiten op een zelfde manier door te zetten;
- Activiteiten die binnen het project ontwikkeld zijn te verbeteren;
- Activiteiten uit te breiden ;
- Het LOB beleidsplan verder te ontwikkelen;
- Meer personen te betrekken bij de activiteiten;
- Meer betrokkenen te scholen.

Universiteit Wageningen (ho), Kiezen moet je doen:

“Het project heeft als functie gehad om de workshop over studiekeuze door studenten van de universiteit in de scholen te introduceren en het succes ervan te tonen. Scholen moeten nu zelf de organisatie en uitvoering van de workshop oppakken. Decanen van de scholen hebben een training gevolgd in hoe zij oud-leerlingen kunnen trainen in het verzorgen van de workshop. Naast het inzetten van oud-leerlingen kunnen decanen gebruik maken van de studietoelichters van de universiteit van Wageningen Het initiatief gaat naar de scholen. De universiteit zal vooral faciliterend optreden in het vervolg.”

Activiteiten kunnen ook uitgedragen worden bij scholen en instellingen buiten samenwerkingsverband door:

- Andere scholen en instellingen te betrekken in het samenwerkingsverband;
- Ervaringen met LOB activiteiten te verspreiden middels een congres;
- In decanen kringen de ervaringen met LOB activiteiten in te brengen;
- Een handreiking voor de LOB activiteiten te ontwikkelen en beschikbaar te stellen;
- Binnen een grotere samenwerkingsplatform rondom 'aansluiting vo-ho' de LOB-activiteiten onder de aandacht brengen.

Op de website <http://www.vo-raad.nl/projecten/stimulering-lob/pilot-lob-vo-ho> zijn producten en documenten van de voorbeeldprojecten beschikbaar.

Succesfactoren voor goede samenwerking vo-ho rond LOB

Meest kenmerkende aspect van LOB in de keten is de samenwerking tussen vo-scholen en ho-instellingen. Wanneer vo-scholen en ho-instellingen samen aan de slag gaan met LOB is het opbouwen van een goede samenwerking essentieel. De projecten hebben succesfactoren voor een goede samenwerking tussen vo en ho laten zien. Onderstaande lijst kan helpen bij de organisatie en opbouw van een vruchtbare samenwerkingsrelatie.

Uitwisseling van kennis en ervaring:

- Goede communicatie, bijvoorbeeld door het instellen van digitaal platform
- Delen van kennis
- Het geven en ontvangen van feedback

Gedeelde praktijk:

- Gedeelde doelen of ten minste kennis nemen van elkaars doelstellingen en verwachtingen
- Gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de LOB activiteiten; creëren van samenhang in aanbod
- Elkaar leren kennen, zowel op persoonlijk- als instellingsniveau

Betrokkenheid:

- Een houding waarin de bereidheid tot inspanningen ten aanzien van LOB en de samenwerkingsrelatie blijkt
- Belang van LOB uitdragen, onder andere in de eigen organisatie
- Draagvlak creëren in de betrokken organisaties

Reggesteyn (vo), Die Ene Docent:

"Belangrijk bij het creëren van draagvlak is om bij de basis te beginnen. Dus met betrokkenen, in ons geval de mentoren, bespreken waar ze tegen aanlopen ten aanzien van LOB. Daarnaast is het belangrijk om voortdurend te communiceren over wat gaande is in school, onder ander via een personeelsnieuwsbrief. Bij ons op school heeft de structuur van units ook bijgedragen aan het draagvlak voor het project en LOB. Elke unit (docententeam) kent drie onderdelen: organisatie, onderwijs en mentoraat. Voor elk onderdeel is een werkgroep van docenten verantwoordelijk. De werkgroep mentoraat

heeft meegedacht met de pilootaanvraag en heeft meegeholpen in de uitwerking van het project. Door deze actieve betrokkenheid was draagvlak binnen de unit min of meer verzekerd."

Inhoudelijk ontwikkeling:

- Gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de LOB-activiteiten; creëren van samenhang in aanbod
- Starten vanuit kleinschalige initiatieven

Organisatie:

- Duidelijke financiële kaders voor de samenwerking en de LOB-activiteiten
- Creëren van randvoorwaarden in de vorm van personele inzet (docenten)
- Professionele houding van deelnemers

Plan van aanpak van gezamenlijke LOB-activiteit

U wilt aan de slag met LOB in de keten. Onderstaand format kan u helpen bij het maken van een plan van aanpak.

Format voor Plan van Aanpak

Titel project:	Beschrijving	Afspraken	Denk aan
Partners:			<ul style="list-style-type: none"> - contactgegevens - projectleiding - zoek partners bij voorkeur in bestaande samenwerkingsverbanden
Doelstelling:			<ul style="list-style-type: none"> - kom tot gezamenlijke visie op LOB - maak doelstellingen SMART - verhelder percepties op doelstellingen - neem kennis van elkaars doelstellingen en verwachtingen - maak onderscheid tussen korte-, middellange- en lange-termijndoelen
Aanpak:			<ul style="list-style-type: none"> - maak duidelijk hoe het project aansluit bij het huidige LOB-beleid van scholen/instellingen - gebruik LOB-scan als basis - start met kleinschalige initiatieven en zoek van daaruit verbreding
Activiteiten:			<ul style="list-style-type: none"> - leg een projectstructuur vast - maak onderscheid in voorbereidings-, uitvoerings- en evaluatiefase - bepaal welke leerlingen, mentoren, decanen, docenten, studieadviseurs, studenten en eventueel andere partijen, wanneer en hoe betrokken worden en in welke aantallen - beschrijf de instrumenten (diensten/producten) die worden ontwikkeld - beschrijf op welke wijze betrokkenen worden geprofessionaliseerd

Titel project:	Beschrijving	Afspraken	Denk aan
Afspraken over samenwerking:			<ul style="list-style-type: none"> - wie is waarvoor verantwoordelijk - wie zijn de contactpersonen, met welke taak - maak afspraken over de manier van communiceren - neem voldoende tijd om elkaar te leren 'kennen' in persoon en als school of instelling - beschrijf of en op welke manier anderen, zoals ouders of bedrijven, worden betrokken
Te realiseren randvoorwaarden:			<ul style="list-style-type: none"> - maak een begroting - maak afspraken over afhandeling financiën - maak voldoende tijd vrij voor betrokken medewerkers - maak een risicoanalyse: welke risico's kent het project en hoe worden risico's geminimaliseerd
Tijdpad en taakverdeling:			<ul style="list-style-type: none"> - maak inschatting benodigde tijd per activiteit - bepaal welke medewerkers wanneer voor welke activiteiten worden ingezet - maak planning - stem tijdpad af op agenda van instellingen intern
Evaluatiemethode:			<ul style="list-style-type: none"> - wat is doel van evaluatie (bijsturen en evaluatie project en/of effectmeting) - bepaal op welke termijn effecten worden gemeten of doelstellingen geëvalueerd (korte-, middellange, lange-termijndoelen) - denk over wijze van verslaglegging evaluatie

Titel project:	Beschrijving	Afspraken	Denk aan
Borging			<ul style="list-style-type: none"> - Beschrijf de mogelijk borgingsactiviteiten binnen het samenwerkingsverband, zoals het doorzetten of uitbreiden bijvoorbeeld in activiteiten of in aantal betrokkenen van de scholen en instellingen - Beschrijf de mogelijke borgingsactiviteiten buiten het samenwerkingsverband zoals anderen informeren en het uitdragen van resultaten, of het uitbreiden van de samenwerking met nieuwe scholen of instellingen - Denk na over de financiering van de LOB-activiteiten op langere termijn; hoe kunnen LOB-activiteiten een 'vaste' plek krijgen in de school of instelling, of zoek aanvullende financiële middelen.

Evalueren van LOB-activiteiten in samenwerkingsverbanden vo-ho

Wanneer in samenwerking LOB-activiteiten zijn opgezet, is het zinvol om na te gaan of met deze activiteiten de beoogde doelstellingen worden behaald. Evaluatie kan tijdens een project plaatsvinden met als doelstelling bijsturing van de samenwerking en uitvoer van het project (formatieve evaluatie). Evaluatie na afloop van een project heeft als doel het meten van opbrengsten of effecten van het project. Het kan gaan om korte, middel-lange en/of lange termijn effecten.

De volgende vragen kunnen bijdragen aan de uitwerking van een goede evaluatie:

1. Wat wil ik weten?

Hiervoor kijk je in eerste instantie naar je projectdoelen. Vaak zijn er naast je projectdoelen ook nog andere zaken die geëvalueerd kunnen worden, bijvoorbeeld hoe je project is verlopen of hoe de samenwerking is gegaan. Voor een goede evaluatie is het nodig dat de doelen zo SMART mogelijk zijn geformuleerd. Het is handig om ook aan te geven met welke indicatoren je kan meten of een doelstelling is behaald. Tot slot moet je ook nadenken over welke kenmerken van de onderzoeksgroep je wilt weten. Je kan denken aan leeftijd, geslacht of type school.

2. Hoe wil ik meten?

Welke evaluatiemethoden je gebruikt hangt erg af van je doelstellingen. Je kan kiezen voor kwantitatieve methoden, zoals vragenlijsten of studieresultaten, of kwalitatieve methoden als interviews of natuurlijk een combinatie van beide methoden. Met een enquête kan je een breed beeld krijgen van hetgeen je wilt meten, omdat je deze meestal afneemt onder een grotere groep of omdat je snel een beeld wilt hebben van bijvoorbeeld hoe men vindt dat een bepaalde LOB-activiteit is verlopen. Een interview is een methode om diepgaande informatie te verzamelen over meningen, ervaringen, overwegingen, knelpunten en successen. Interviews kunnen individueel of in een groep plaatsvinden. Denk naast enquêtes en interviews ook eens aan andere vormen van dataverzameling zoals expertgroepen, observaties. In de voorbeeldprojecten zijn enquêtes en interviews/gesprekken ingezet om tussentijds de projectuitvoering te evalueren en om na afloop opbrengsten te meten. Hierbij gaat het om opbrengsten op korte termijn, zoals een training voor mentoren of het gebruik van een LOB-dossier door leerlingen. De projecten 'Kiezen... moet je doen' en 'de Sterke Schakel' hebben beide een uitgebreide enquête

uitgevoerd onder leerlingen. De enquêtes hadden zowel als doel de LOB-activiteit te evalueren als na te gaan in hoeverre de LOB-activiteit het keuzeproces van de leerlingen had gestimuleerd.

Om inzichtelijk te krijgen of de samenwerking in de keten geleid heeft tot een verbeterde doorstroom en verminderde studie-uitval moeten gegevens over doorstroom verzameld worden. Ho-instellingen hebben een taak ten aanzien van het bijhouden van uitstroomgegevens om de studie-uitval in beeld te brengen, vo-scholen zijn verantwoordelijk voor het verzamelen van doorstroomcijfers. Deze cijfers maken duidelijk hoe oud-leerlingen van de vo-school het doen in het vervolgonderwijs. In het voorjaar van 2012 zijn binnen het project stimulering LOB-pilots uitgevoerd waarbij scholen/schoolbesturen leren doorstroomgegevens in beeld te brengen. U kunt gebruik maken van de ervaringen van deze pilots om verder aan de slag te gaan met het monitoren van doorstroomgegevens (<http://www.vo-raad.nl/projecten/stimulering-lob/doorstroompilots-lob>).

3. Bij wie wil ik meten?

Bepaal wie of wat nodig is om aan je gegevens te komen. Dit hoeven niet altijd personen te zijn, maar kunnen bijvoorbeeld ook gegevens uit registratiesystemen of documenten zijn. Kortetermijnopbrengsten van LOB-activiteiten meet je bij leerlingen, mentoren, decanen, studenten of wie er ook betrokken is in het project. Langeretermijneffecten meet je door rendementgegevens te verzamelen, dan gaat het immers om studiekeuze en studie-uitval.

4. Hoe verzamel ik de gegevens?

Evaluatie van projectverloop wil je niet pas op het einde doen. Het is handig om tussentijds het project te evalueren zodat je het project waar nodig kunt bijsturen. Opbrengsten meet je aan het einde. Wanneer je effecten wilt meten is ook een beginmeting nodig zodat je kan zien wat het effect van een bepaalde activiteit is geweest door vergelijking van een begin- en een eindmeting. Doorstroomgegevens en rendementcijfers kunnen opgevraagd worden uit registratiesystemen en databestanden van scholen en ho-instellingen.

5. Hoe analyseer ik de gegevens?

Ga na hoe de gegevens moeten worden geordend of ingedeeld zodat je deze goed kan interpreteren. Bij een enquête wordt meestal gebruik gemaakt van een data-verwerkingsprogramma zoals SPSS of Excel.

6. Op welke manier wil ik over de uitkomsten rapporteren en communiceren?

Afhankelijk voor wie je de rapportage maakt en met wie je de evaluatie wilt delen, bepaal je de wijze van rapportage. Daarbij kan je naast het gebruikelijk rapport, ook denken aan presentaties, gesprekken met management, brochures, website, etc.